

Няма по-драматичен епизод в Освободителната Руско-турска война през 1877-1878 г. от боевете за Шипка от 20 до 26 август 1877 година. В народната памет името на този старопланински връх се е превърнал в символ на саможертвата за Отечеството.

Предният руски отряд, включващ 6-те български опълченски дружини, под командата на генерал-лейтенант Йосиф Владимирович Гурко водил ожесточени сражения с армията на Сюлейман паша на 30 и 31 юли 1877 г., при Стара и Нова Загора, бил разформиран, след поражението при Стара Загора. От тези едва 6000 руси и българи, показали чудеса от храброст в битките, бил сформиран малкият Шипченски отряд под командата на началника на българското опълчение генерал-майор Николай Столетов. Шипченският отряд бил част от новосформирания след провала на руския блицкриг Южен отряд, под командата на генерал - лейтенант Фьодор Радецки.

Столетов решил да отбранява прохода, като използва старите неприятелски позиции около връх Св. Никола, които руската армия заварила при първото превземане на прохода Шипка на 19 юли 1877 г. Тези позиции се намирали в най-високата част на минаващия източно от върха стратегически път от с. Шипка за Габрово и били доста трудни за отбрана. Основният проблем бил, че при наличните 5500-6000 човека не било възможно да се отделят войски за отбраната на двата съседни върха Малък Бедек и Йешил тепе, разположени по-високо от основната позиция.

На 20 август вечерта армията на Сюлейман паша, включваща 48 табора пехота, 5 ескадрона, 14 отряда башибозук и 8 батареи - общо 27 000 човека с 48 оръдия, е съсредоточена около с. Шипка.

Планът за настъпление на Сюлейман паша целял да ангажира силите на защитниците с нападение от юг по шосето с 8 табора под командването на Шукри паша, след което да предприеме основната атака от югоизток, с 16 табора и една планинска батарея, командвани от Реджеб паша.

В отбраната на Шипченския проход българските опълченци се сражавали героично, но тяхното положение било тежко - те нямали раници, палатки - в дъждовните и хладни планински нощи били с лятно облекло - без шинели, със скъсани обувки, не било уредено снабдяването им с храна. Лошо било и въоръжението им. Често опълченците отнемали в ръкопашните схватки с османските войници пушките им за да продължат боя. Генерал Столетов сам снабдявал опълченците с продоволствени и други запаси от изоставените от османците при отстъплението им.

На 21 август сутринта войските на Реджеб паша започнали атака срещу позициите на връх Св. Никола, а челните части на Шакир паша настъпвали срещу Орлово гнездо. Османлиите подложили на обстрел руските позиции, но и седемте им атаки били отблъснати. На 22 август османците придвижили артилерията си на по-висока точка и обстрелвали прохода, докато пехотата обхождала руския фланг. Бранители на Шипка успели да спечелят едно денонощие, което било от огромно значение за успеха на отбраната.

Решителният и най-тежък бой започнал на 23 август. Армията на Сюлейман паша атакувала всички руски позиции, като основният удар отново бил насочен към „Свети Никола“. Една руска част на Централния хълм започнала да отстъпва, но били прехвърлени подкрепления и атаката била отблъсната. Към обяд всички османски атаки били отблъснати, но патроните и снарядите били на привършване.

Към 17 часа настъпил критичният момент. По скатовете лежали труповете на повече от 1380 защитници. В боя се хвърлили всички, включително и тежко ранените. Патроните свършвали. Започнала борба с "камъне и дърве". Руски войници и български опълченци се биели гърди срещу гърди с османлиите. В епичната битка били използвани щикове, саби, шанцови инструменти, прикладите на останалите без патрони пушки. В един момент започнали да хвърлят от височините върху пъпещия по стръмната урва

неприятел и труповете на мъртвите бранители на Шипка. Успелите да стигнат окопите на руси и опълченци османски войници били бутани от върха на урвата от бранителите.

На 23 август, когато положението било най-тежко, пристигнала помощ от генерал Радецки. Към 17, 30 часа на в. Шипка пристигнало първото подкрепление, ротата на поручик Буфало, по двама войници на артилерийски коне от 16-и Стрелкови батальон на 4-а Стрелкова бригада (желязната, с командир генерал-майор Адам Цвецински). До 18, 00 ч. батальонът атакувал, увличайки подразделения от 36-г Орловски и 35-г Брянски пехотен полк и превзел в. Кючук Йешилтепе. Пристигнала и 2-а Стрелкова бригада от 14-а Пехотна дивизия (командир генерал-майор Михаил Драгомиров). Позициите били стабилизирани и към 22, 00 часа решителният боя затихнал по цялата линия.

Боевете продължавали и през следващите три дни, но проходът вече бил в ръцете на руската армия. На 26 август османската атака към „Свети Никола“ успяла да достигне руските окопи, но отново била отблъсната. В този ден пристигнали още руски подкрепления.

Шипка била спасена, а армията на Сюлейман паша не успяла да се съедини с войските на Мехмед Али паша и да подпомогне Осман паша, отбраняващ Плевен и заедно да изтласкат руската Дунавска армия северно от Дунав. По време на 3-дневните боеве загубите на Шипченския отряд на генерал Столетов, възлизали на 3100 руски войници и офицери и 535 български опълченци, а загубите на противника - на повече от 8200 души.

Няколко седмици по-късно османците направили още един безуспешен опит да превземат прохода в третата битка при Шипка. На 13 септември Сюлейман паша започнал артилерийския обстрел на руските позиции, който продължил до 17 септември. Тогава османците атакували фронтално атака върх Свети Никола, успели да превземат първия ред окопи и се придвижили към върха. Генерал Фьодор Радецки, командващ усиления след августовските сражения руски Шипченски отряд, прехвърлил подкрепления към върх Свети Никола и руската контраатака отблъснала османците от всички превзети позиции.

На 4 януари 1878 г. когато София била освободена от войските на генерал Гурко, започнала последната, трета, решаваща битка за Шипка.

На 8 и 9 януари 1878 г. Южният руски отряд, наброяващ 46 000 войници и офицери, в който влизали и българските опълченски дружини, командван от генерал-лейтенант Фьодор Радецки, разгромил Централната османска армия на Вейсел паша в сраженията при Шипка и Шейново. Битката за Шипка била спечелена. Вейсел паша се предал, заедно с 3 паши, 765 офицери и 22 000 войници. Броят на убитите и ранените османски войници и офицери бил 4000 души. Османската империя се лишила от най-боеспособната си армия. Окончателно била разкъсана отбранителната османска линия по Стара планина. Открит бил пътят за настъпление в Тракия, към Одрин и Цариград.